

*Sander van der Laan (Directeur Albert Heijn) is razend enthousiast bij de opening van de eerste Rondeelstal in Barneveld (zie ook foto voorpagina). De opvallende duurzame doosjes met eieren komen onder zijn Puur & Eerlijk label in de schappen te staan.
Foto: TransForum.*

Investeren in groen agrarisch ondernemerschap

De agrarische sector staat al jaren voor een duurzaamheidsvraagstuk. De innovatieve krachten van de sector moeten worden aangewend om de draai naar een duurzame ontwikkeling te maken. De afgelopen zes jaar heeft TransForum geëxperimenteerd met verschillende innovatieve manieren van meer duurzame agrarische ontwikkeling. Het resultaat? Samen werken aan duurzame ontwikkeling loont!

De Nederlandse landbouw is een van de gouden eieren van de Nederlandse economie. Ondanks het kleine oppervlak van ons land, hebben we ons kunnen ontwikkelen tot het tweede exportland in agrarische producten. Deze ontwikkeling was mogelijk omdat het innovatiesysteem, waarin onderzoek, voorlichting en onderwijs nauw samenwerkten, zich volledig richtte op het verhogen van de productiviteit door efficiëntieverbetering en kostenreductie. Die inspanningen hebben geleid tot het gewenste effect: een hoogproductieve en kostenefficiënte vorm van landbouwbedrijvigheid.

Maar deze ontwikkelingen hebben ook een keerzijde: de Nederlandse landbouw is tegen de grenzen van zijn natuurlijke en sociale omgeving aangelopen. De huidige maatschappij vraagt meer aandacht voor uitputting van grondstoffen, voor beslag op schaarse ruimte, voor negatieve effecten op milieukwaliteit en voor ethische aspecten van

het productief aanwenden van planten en dieren. Al deze eisen tezamen vragen om 'verduurzaming' van de landbouw.

Innovatieprogramma

Op initiatief van voortrekkers uit het bedrijfsleven, uit maatschappelijke organisaties, uit verschillende overheidslagen en uit kennisinstellingen is in 2005 het innovatieprogramma TransForum van start gegaan. In de afgelopen zes jaar is in meer dan dertig praktijkexperimenten gewerkt aan nieuwe vormen van agrarische bedrijvigheid. Samen met initiatiefnemers uit bedrijven, maatschappelijke organisaties, overheden en kennisinstellingen zijn de grenzen van eenzijdige efficiëntieverbetering gericht op louter kostenreductie doorbroken. Door concrete nieuwe bedrijvigheid te ontwikkelen hebben we laten zien dat niet praten over, maar samenwerken aan duurzame ontwikkeling van de landbouw een nieuw perspectief biedt. En we hebben in de praktijk ervaren hoe we bestaande en nog te ontwikkelen kennis en kunde daar betekenisvol voor kunnen inzetten.

Drie pijlers

De TransForum gemeenschap heeft door te experimenteren een groot aantal zeer verschillende nieuwe vormen van landbouw voortgebracht, zoals de Rondeelstal, GreenCare rond Amsterdam, Gebiedsbranding van de Noordelijke Friese Wouden en het Biopark Terneuzen. In een aantal begeleidende leerprojecten hebben we de onderliggende mechanismen en innovatieprocessen bestudeerd. En in meer dan twintig wetenschappelijke projecten is verdere verdieping gezocht voor hetgeen in de praktijk werd waargenomen. Op grond van die verschillende bronnen zijn wij tot het inzicht

gekomen dat innovaties gericht op duurzame ontwikkeling op drie pijlers steunt.

Gedeelde visie

De eerste pijler is een gedeelde visie. We hebben geleerd dat de meest succesvolle experimenten nieuwe verbindingen weten te leggen met de verstedelijkte omgeving. Dit noemen we metropolitane landbouw. Kenmerk is een grote verscheidenheid aan landbouwactiviteiten die slim inspelen op de veelvormige vraag uit de samenleving. Ook wordt er voortdurend rekening gehouden met ontwikkelingen daarin. Dit betekent dat intensieve interactie tussen agrarische ondernemers en stedelingen een vereiste is. Werken aan vormen van metropolitane landbouw is een ontwerp-uitdaging die zal moeten leiden tot nieuwe oplossingen en bedrijvigheid die wij nu nog niet kennen.

Samen optrekken

De tweede pijler is een gezamenlijke manier van werken. In al onze experimenten blijken kennisinstellingen, overheden, maatschappelijke groepen en bedrijven elk hun inbreng te leveren. Daarbij komen nieuwe oplossingen op tafel die zij afzonderlijk nooit kunnen realiseren. Neem het Rondeel ei (zie www.rondeel.org). In het experiment wat heeft geleid tot de succesvolle introductie van dit ei in de schappen van Albert Heijn is zowel gebruik gemaakt van de kennis van Wageningen, het doorzettingsvermogen van enkele ondernemers, het lef van de Dierenbescherming en de medewerking van lokale en nationale overheden. Het is geweldig om te zien dat in dit soort nieuwe, eerder ongedachte manieren van werken, elk van de partijen zijn eigen waarden prima tot uitdrukking kan brengen.

Experimenteerruimten

De derde pijler is het creëren van een omgeving die grensverleggende samenwerking mogelijk maakt. In TransForum hebben wij uiteindelijk aan iets meer dan dertig experimenten meegedaan, waarvan er nu ongeveer tien daadwerkelijk in uitvoering zijn. Om deze beweging op gang te houden zou het goed zijn als het innovatiebeleid in Nederland er voor zorgt dat dit soort experimenten voortdurend plaatsvindt. Dat vraagt niet om vrijplaatsen waar elk idee er een is en anything goes, maar het creëren van een omgeving die doelgericht werken uitlokt aan een goed omschreven ontwerppoging. Zo zou je bijvoorbeeld kunnen denken aan een experimenteerruimte waarin de intensieve veehouderij van nieuwe wegen wordt voorzien. De ervaringen die we met elkaar hebben opgedaan bij het ontwikkelen van de het Rondeel ei kunnen daar heel behulpzaam bij zijn.

Aanbevelingen

We mogen met recht trots zijn op onze agrofoodsector, zoals gezegd één van de gouden eieren van onze Nederlandse economie. De afgelopen zes jaar hebben wij een aantal kleine innovaties uitgebreid binnen de veilige omgeving van TransForum. Na zes jaar experimenteren en leren heeft TransFo-

Auteursinfo

Henk van Latesteijn en Karin Andeweg (zijn Algemeen directeur en Programmanager van TransForum. Zij zijn voorlopig nog te bereiken op 079-3470910 en per email op info@transforum.nl.

Over TransForum

In 2004 gaat de Stichting TransForum van start. De opdracht is te zorgen voor systeeminnovaties in de agro-sector die gezamenlijk kunnen leiden tot een transitie van de gehele sector in een meer duurzame richting. Daarbij was de tweede opdracht om de kennisinfrastructuur zodanig te beïnvloeden dat er inderdaad betekenisvolle kennis voor de beoogde systeeminnovaties beschikbaar komt. Meer specifiek kreeg TransForum de opdracht om te zorgen voor een duidelijke vraagsturing van het onderzoek en voor ontschotting van het kennissysteem door de grenzen tussen disciplines, vakgebieden en universiteiten actief te doorbreken. Alle inspanningen hebben geresulteerd in een grote hoeveelheid resultaten op project- en procesniveau. Op 31 december 2010 heeft TransForum officieel haar deuren gesloten. De bal ligt nu bij anderen om de duurzame ontwikkeling van de agrarische sector voort te zetten.

Op onze website www.transforum.nl vindt u meer informatie over het programma, projecten en publicaties. Hier leest u ook hoe het boek 'Duurzaam Agrarisch Ondernemen' kunt bestellen.

rum nu haar deuren gesloten. Wat we nalaten is een groot aantal mensen die samen hebben ervaren dat werken aan duurzame ontwikkeling loont. Om de positieve ontwikkelingen door te zetten, moet samenwerking verder worden gestimuleerd. Dat vraagt om een gezamenlijke inspanning van zowel de overheid, het kennissysteem, maatschappelijke organisaties én ondernemers.

Ten eerste hebben we een ondernemende overheid nodig die investeert in het faciliteren van innovaties. Dat kan door niet zelf aan het roer te gaan staan, maar anderen in de gelegenheid te stellen om te experimenteren en fouten te maken. De manier van werken van TransForum kan daarvoor op andere plaatsen worden gekopieerd - of liever nog - worden verbeterd.

Ten tweede hebben we een kennissysteem nodig dat zich dienstbaar weet te maken aan het oplossen van praktijkproblemen die zich daarbij aandienen. En dat lukt alleen als er binnen dat kennissysteem een beloning staat op het meewerken aan maatschappelijk belangrijke innovaties. Dat vraagt om creatieve beloningsvormen die er nu nog te weinig zijn.

Ten derde hebben we maatschappelijke groepen nodig die hun bezwaren of ongerustheid weten om te zetten naar ontwerpeisen. En die vervolgens mee gaan helpen om een gewenste verbetering ook tot stand te brengen.

Ten vierde is succes alleen mogelijk indien een grote groep ondernemers bereid is met genoemde uitdagingen om te gaan en er nieuwe kansen van te maken. Daarvoor zullen zij wel een beetje in de luwte moeten worden gezet, bij voorkeur in een resultaatgerichte experimenteerruimte waar andere regels en omgangsvormen gelden zodat vernieuwingen worden beloofd.

Door op deze manier samen aan de slag te gaan krijgen we uiteindelijk de duurzame ontwikkeling die we verdienen!

Henk van Latesteijn en Karin Andeweg